

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Валерія БОГОМОЛОВА, 1997 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2021 році Національний університет «Одеська юридична академія», де здобула кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр галузь знань «Цивільна безпека» спеціальність «Правоохоронна діяльність», тимчасово не працює, виконала акредитовану освітньо-наукову програму Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса (ОП 37284 Право (081 Право)).

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса від 10 лютого 2025 року № 334-10, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради **ХАРИТОНОВА Євгенія**, д.ю.н., професора, завідувача кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензентів: **КРИВЕНКО Юлії**, к.ю.н., доцентки, доцентки кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

БЕРНАЗ-ЛУКАВЕЦЬКА Олени, к.ю.н., доцентки, доцентки кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційних опонентів: **МЕНДЖУЛ Марії**, д.ю.н., професорка, професорка кафедри цивільного права і процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

КЛЕЙМенової Світлани, к.ю.н., доцентки, доцентки кафедри

цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова,

на засіданні 15 березня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Валерії БОГОМОЛОВІЙ на підставі публічного захисту дисертації «Захист право боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано в Національному університеті «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник – Оксана КАЛІТЕНКО, кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному вивченні особливостей правового регулювання та формулюванні системи цивільно-правових заходів захисту прав боржників (фізичних осіб) у цифрових кредитних правовідносинах та розробці пропозицій щодо вдосконалення інструментів захисту цих прав.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

- систематизовано та узагальнено інформацію щодо впливу цифрових технологій на розвиток кредитних правовідносин, що дозволяє визначити нові виклики та ризики для захисту прав боржників у цифрову добу. Запропоновано актуальну систему цивільно-правових заходів захисту прав боржників, що враховує специфіку цифрових технологій та включає інноваційні підходи до правового

регулювання й захисту прав споживачів фінансових послуг та складається із превентивних, компенсаторних, спеціальних, процедурних та цифрових заходів;

- розроблено конкретні пропозиції щодо змін та доповнень до національного законодавства (зокрема ЦК та ЦПК України) у сфері цифрових кредитних правовідносин та автоматизованого розгляду судових спорів, спрямовані на підвищення рівня захисту прав боржників та забезпечення прозорості умов кредитування. А саме:

1. Доповнити книгу 1 ЦК України «Загальні положення» статтею, що закріплює визначення та зміст принципу інформаційно-технологічного комфорту цивільних правовідносин наступного змісту: «1. Учасники цивільних правовідносин зобов'язані забезпечувати інформаційно-технологічний комфорт один одному. 2. У разі наявності доказів порушення інформаційно-технологічного комфорту, будь-яка сторона правовідносин має право вимагати компенсації моральної шкоди та (або) розірвання договору чи визнання його нікчемним.».

2. Доповнити книгу 2 ЦК України «Особисті немайнові права фізичних осіб» статтями про захист персональних даних фізичної особи, закріпивши презумпцію вини особи, що незаконно використала чужі персональні дані та встановивши прямий обов'язок такої особи відшкодувати в повному обсязі завдану шкоду.

3. Доповнити положення ЦК України щодо кредитних правовідносин статтею про порядок використання автоматизованих рішень у кредитних правовідносинах наступного змісту: «1. Кредитори мають право використовувати автоматизовані системи для прийняття рішень щодо оцінки кредитоспроможності боржників за умови дотримання наступних вимог: а) забезпечення прозорості алгоритмів, що використовуються для прийняття рішень, включаючи надання доступу до інформації про основні параметри та критерії, за якими ухвалюються рішення. б) повідомлення боржника про використання автоматизованої системи та надання йому права на оскарження рішення, прийнятого за допомогою такої системи. 2.

Боржник має право вимагати перегляду рішення, прийнятого автоматизованою системою, у разі наявності сумнівів щодо його правомірності чи точності. У таких випадках кредитор зобов'язаний забезпечити можливість участі людини в процесі перегляду рішення. 3. Кредитори зобов'язані забезпечити конфіденційність та захист персональних даних боржників, які використовуються автоматизованими системами, відповідно до чинного законодавства про захист персональних даних.».

4. Для забезпечення ефективного функціонування онлайн-врегулювання спорів (ODR) в Україні доповнити ЦПК України статтями, що регулюють правовий статус та порядок застосування рішень, прийнятих у ODR наступного змісту.

Стаття: Статус рішень, прийнятих у ODR. «Рішення, прийняті в процесі онлайн-врегулювання спорів (ODR), мають юридичну силу та є обов'язковими для сторін, якщо інше не передбачено договором між сторонами або законодавством.

Під час укладення договору про участь в ODR сторони погоджуються на обов'язковість виконання рішень, прийнятих у результаті цієї процедури.» Стаття: Юридичне визнання рішень, прийнятих у ODR. «Рішення, прийняті в рамках онлайн-врегулювання спорів (ODR), визнаються рівнозначними рішенням, прийнятим в межах судового розгляду. Рішення ODR підлягає виконанню на тих самих умовах, що й судові рішення, після його офіційної реєстрації у відповідному державному реєстрі.».

Стаття - Реєстрація рішень, прийнятих у ODR: «Рішення, прийняте у процесі ODR, підлягає реєстрації в державному реєстрі рішень про онлайн-врегулювання спорів. Заява про реєстрацію рішення подається сторонами або їх представниками до відповідного державного органу у встановлений строк, не пізніше 10 робочих днів з моменту прийняття рішення. Реєстрація рішення включає перевірку відповідності процедури ODR вимогам, встановленим законодавством, та офіційне внесення даних про рішення до реєстру. Рішення, зареєстроване відповідно до цієї статті, набирає чинності з моменту реєстрації і підлягає примусовому виконанню.»;

- запропоновано нові напрямки для підвищення рівня кібербезпеки в цифрових кредитних правовідносинах, а також заходи для забезпечення захисту персональних даних боржників, а саме: запропоновано інтеграцію стандартів кібербезпеки, таких як ISO/IEC 27001, NIST Cybersecurity Framework та PCI DSS, у фінансові системи конкретних кредитних установ (а не тільки на рівні Національного банку України) для зниження ризиків кіберзагроз у кредитних правовідносинах;

удосконалено:

- структуру системи цивільно-правових заходів захисту прав боржників.

Розроблено чітке розмежування між превентивними, компенсаторними, спеціальними, процедурними та цифровими заходами, що дозволяє ефективно застосовувати їх залежно від специфіки правовідносин;

- механізми запобігання порушенням прав боржників шляхом інтеграції інноваційних технологій, зокрема блокчейн-систем і смарт-контрактів, у кредитні правовідносини. Запропоновано впровадження державних цифрових платформ для автоматизованого моніторингу дотримання умов договорів;

- підходи до захисту персональних даних у кредитних правовідносинах шляхом деталізації обов'язків кредиторів щодо конфіденційності, прозорості обробки інформації та впровадження жорсткіших санкцій за недобросовісну поведінку кредиторів та порушення прав боржника. Рекомендовано законодавчо закріпити презумпцію вини особи, що порушила право на захист персональних даних;

- вимоги до прозорості використання автоматизованих систем для оцінки кредитоспроможності, а також механізми оскарження рішень, прийнятих автоматизованими системами. Запропоновано забезпечити участь людини у перегляді таких рішень у спірних ситуаціях та передбачити обов'язкове інформування боржників про параметри і критерії роботи цих систем;

- ідеї забезпечення прозорості кредитних правовідносин, включаючи обов'язкове розкриття повної інформації про умови кредитування, що допомагає споживачам краще розуміти свої права та обов'язки і надійно їх реалізувати;

- рекомендації з питань реструктуризації боргів в кредитних правовідносинах.

Пропонується внести зміни до нормативних актів щодо надання боржникам можливості реструктуризації боргів на вигідніших умовах із врахуванням обставин форс-мажору, зокрема в умовах воєнного стану або окупації територій. Обгрунтовано також зменшення судових витрат для доступу до процедур банкрутства фізичних осіб;

набули подальшого розвитку:

- систематизація міжнародного досвіду регулювання цифрових кредитних правовідносин. У дисертації проаналізовано практику правового регулювання кредитних правовідносин у цифровому середовищі в країнах Європейського Союзу, США та Великої Британії. Особливу увагу приділено директивам ЄС щодо кредитних договорів для споживачів (зокрема, Директива 2008/48/ЄС) та їхньому практичному впровадженню. У роботі розкрито механізми гармонізації цих норм із національним законодавством України, що дозволяє створити правову основу для уніфікованого регулювання цифрового кредитування;

- дослідження принципу пропорційності в контексті цифрових кредитних правовідносин. У роботі детально розглянуто принцип пропорційності як інструмент забезпечення балансу інтересів кредитора і боржника. Зокрема, визначено, що в умовах цифровізації цей принцип має враховувати технологічну складність і автоматизованість процесів, зокрема розподіл відповідальності за помилки автоматизованих систем. Запропоновано конкретні критерії застосування пропорційності в цифрових кредитних договорах, включаючи обмеження санкцій за порушення боржником умов договору залежно від реальних обставин;

- ідеї підвищення ролі альтернативного вирішення спорів у кредитних правовідносинах. У дисертації детально розглянуто роль альтернативного вирішення спорів (ADR) як способу захисту прав боржників. Набули подальшого розвитку пропозиції щодо впровадження медіаційних процедур для вирішення спорів між кредиторами та боржниками в позасудовому порядку. Особливу увагу приділено можливостям адаптації ADR до цифрового середовища, включаючи використання інтерактивних онлайн-платформ для переговорів і врегулювання спорів;

- гарантії самозахисту боржника у цифрових правовідносинах. У роботі досліджено правові механізми, які забезпечують можливість самозахисту боржника без звернення до суду. Особливу увагу приділено використанню онлайн-платформ для подання скарг, перевірки договорів та отримання консультацій. Запропоновано конкретні законодавчі зміни, що забезпечать ефективність таких механізмів, зокрема обов'язковість інтеграції відповідних сервісів у діяльність кредитних установ;

- особливості юридичної відповідальності у цифрових кредитних правовідносинах. Розглянуто специфіку відповідальності кредиторів і боржників у цифровому середовищі, зокрема в умовах використання автоматизованих систем. У роботі акцентовано увагу на необхідності закріплення презумпції вини кредитора за технічні помилки автоматизованих систем і запропоновано механізми захисту боржників у випадках несправедливих рішень, прийнятих такими системами.

За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами).

Дисертація виконана українською мовою.

Здобувачка має 8 наукових публікацій, зокрема: 3 наукові статті, які опубліковано у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях:

1. Богомолова В. С. Сучасні способи захисту прав боржника (фізичної особи) в договорах онлайн кредитування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 830-833. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2024/204.pdf

2. Богомолова В.С. До питання про співвідношення категорій персоніфікація, індивідуалізація, верифікація та автентифікація сторін в договорах онлайн кредитування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 554-557. URL : http://lsej.org.ua/8_2024/134.pdf

3. Богомолова В. Окремі історико-теоретичні аспекти розвитку он-лайн кредитування в Україні. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 153-160. URL : http://yurvisnyk.in.ua/v4_2023/20.pdf

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти) та висловили зауваження:

ХАРИТОНОВ Євгеній, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», зазначив, що роль голови разової спец ради є безсторонньою, оскільки він не висловлює свою позицію щодо дисертації до безпосереднього захисту, а надає свою оцінку після виступів офіційних опонентів та рецензентів, тому з позиції «безстороннього слухача» та людини, яка цікавиться вказаною галуззю, дисертація є достатньо цікавою, проте, після прочитання роботи, заслуховування відгуків, рецензій, відповідей на зауваження – складається більш повна картина. Звернув увагу на те, що дисертантка на початку доволі напружено трималася та хотіла розказати все,

що вона дослідила, проте чим далі просувався захист, тим легше йшов виступ. Зазначив, що можна зробити, що дисертантка відстояла свої позиції. Вказав, що має зауваження, яке мають майже всі дисертації, оскільки ми живемо в такий час, коли хочеться почути думку як ті чи інші здобутки впливають на нашу перемогу у війні та що нам потрібно робити. Зазначив, що під час захисту підіймалося питання щодо кібербезпеки, підкреслив, що кібервійна точиться весь час – у кіберпросторі. Запропонував у майбутньому дисертантці попрацювати над цією проблематикою. Запропонував підтримати дисертантку та підвів підсумок, що вона заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

КРИВЕНКО Юлія, к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження виклала у наданій рецензії та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що дисертація вражає своєю глибиною та сучасністю, яка полягає в тому, що дисертантка достатньо ґрунтовно підняла всі питання, пов'язані з цифровізацією, яку ми зазнали, починаючи з COVID-19, потім – початку повномасштабного вторгнення. Внаслідок останньої події значна частина банківських установ припинили своє існування, згадала, що перші декілька тижнів взагалі жодна установа не працювала, була досить велика паніка, проте, незважаючи на ці процеси, всі цифрові механізми продовжили працювати на досить належному рівні, тож можливості онлайн кредитів були і є на часі. Пригадала, що в ПриватБанку на початку війни можна було зняти з карток гроші навіть на окупованих територіях, що надавало можливості для громадян отримати фінансові ресурси. Вказала, що все зазначене попередньо підтверджує те, що дисертантка підняла актуальну тему, всі питання були досліджені, все викладено відповідно до вимог, які ставляться до робіт такого типу. Вказала, що проблематика є сучасною та залишає «радянщину» у минулому стосовно

кредитних відносин. Констатувала, що дисертантка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

БЕРНАЗ-ЛУКАВЕЦЬКА Олена, к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження виклала у наданій рецензії та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що підтримує дисертантку, зважаючи на те, що рецензентка пам'ятає її ще з часів студентства, що вона була дуже старанною, потім поступила до аспірантури. Висловила позитивні враження від процесу захисту, зазначила, що питання кредитування становлять сферу наукових інтересів рецензентки, тому під час обговорення це її наштовхнуло по-новому подивитися на певні питання, навіть ще з моменту обговорення роботи на кафедрі. Підвела підсумок, що авторка провела глибокий аналіз і спеціальної літератури, є позитивний момент щодо практичного використання роботи, є окремі спец курси щодо проблемних аспектів договірної права, тому під час розгляду питання щодо кредитування можна також використовувати здобутки дисертантки. Констатувала, що дисертація «Захист право боржника (фізичної особи) в кредитних правовідносинах у цифрову добу» є самостійною, завершеною науковою працею, в ході якої розв'язано конкретне наукове питання, що має істотне значення для науки цивільного права, дисертація за змістом, обсягом, оформленням, науковою новизною відповідає галузі знань 08 «Право» та спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року №44, а її авторка, Богомоллова Валерія Сергіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Висловила слова підтримки.

МЕНДЖУЛ Марія, д.ю.н., професорка, професорка кафедри цивільного права і процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», критичні зауваження виклала у наданому відгуку та оголосила під час виступу, у дискусії вказала, що захист пройшов, на її думку, блискуче, здобувачка, з одного боку, доволі достойно відстоювала ті наукові положення, які винесено на захист, а з іншого боку – дисертантка доволі вдало оперувала стосовно наданих зауважень, при цьому з деякими погоджувалася, щодо певних зауважень дискутувала та наводила доволі слушні аргументи, підвела підсумок, що захист відбувся, що підтверджує те, що дисертаційне дослідження Валерії Богомолової не лише містить вагомі наукові результати, які мають як теоретичне, так і практичне значення не лише для доктрини цивільного права, а й доктрини приватного права загалом, оскільки є багато моментів, які не обмежуються лише цивільним правом, а й сформульовано цінні пропозиції. Під час захисту дисертанта підтвердила, що не лише дисертаційне дослідження виконано на високому рівні, а й дисертантка заслуговує на те, щоб їй було присуджено ступінь доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

КЛЕЙМЕНОВА Світлана, к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, критичні зауваження виклала у наданому відгуку та оголосила під час виступу, у дискусії зазначила, що дисертантка продемонструвала високий рівень володіння матеріалом, здатність до критичного аналізу чинного законодавства та міжнародного досвіду, а також – уміння формулювати практично значущі пропозиції щодо його вдосконалення. Підкреслила, що запропоновані зміни до ЦК та ЦПК України є ґрунтовними та потенційно ефективними, на погляд офіційної опонентки, дисертантка досить добре захищала свої позиції. Висловила думку, що здобувачка може заслуговувати на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Валерії БОГОМОЛОВІЙ ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова

разової спеціалізованої вченої ради

Євгеній ХАРИТОНОВ